

Folkhögskole Veteranen

NR 3 2020

Mobilisera för folkhögskoleidentiteten

Björn Grip

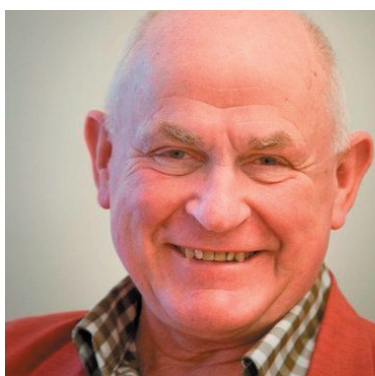
Jag skrev i min förra krönika att identiteten för folkhögskolan och dess arbetare i vingården riskerar att blekna bort. Skälen för detta är bland annat:

- Tendensen att statsmakterna definierar skolformen alltmer som en utbildningsarena för "second chance";
- Specialkurserna och dess kreativa deltagare blir undanträngda när riksrekrytering blir allt svårare på grund av uteblivet regionstöd;
- Den fackliga situationen där folkhögskolläraryrket blivit en liten avdelning av Sveriges Lärarförbund, en organisation som dessutom förbereder ett samgående med Saco-förbundet Lärarnas Riksförbund. Därmed blir folkhögskollärarna en droppe i lärarhavet.

För att hävda sin identitet och särart krävs något forum som håller samman folkhögskollärarna och andra som arbetar på folkhögskolan, ett forum för diskussion och en levande debatt kring folkhögskolans utmaningar. Än så länge finns Folkhögskolans Tidskrift, där Staffan Myrbäck ser till att producera en förtäring till gagn inte enbart för folkhögskollärarna utan för Folkhögskolan som idé. Risken att Tidskriften försvinner är dock stor, om inte förr så när Staffan går i pension, vilket sker inom en inte avlägsen framtid.

Vad bör då göras? Får jag berätta en personlig historia som kan belysa och exemplifiera möjligheterna.

När jag kom ut som en av de första

utbildade syokonsulenterna i det tidiga 1970-talet fanns ett stort behov för en då ny yrkeskategori att träffas, jämföra våra villkor och möjligheter på våra respektive arbetsplatser och att utveckla idéer kring jobbet. Det var besvärligt att hävda en ny yrkesroll men det var också en rolig tid och en utmaning. Vi var några unga nyutbildade syomänniskor som då bildade en yrkesförening skild från vår fackliga tillhörighet. Fackligt var vi för övrigt splittrade på flera olika organisationer. Vi startade en tidskrift, med en oavlönad redaktion men med ett visst stöd från syutbildningen på lärarhögskolan i Umeå. På flera håll skapade vi länsföreningar som upprätthöll en självständig mötesverksamhet. Vi hade nationella seminarier ett par gånger om året med stöd av lärarhögskolan i Stockholm. Uppslutningen blev stor och debatten livlig. Efterhand ville de mera etablerade yrkesvalslärarna på grundskolan och yrkesvägledarna på arbetsförmedlingarna också vara med. Vi fick förtroendet att svara på remisser och verksamheten växte så länge pionjärandan och engagemanget fanns. Jag vet inte hur länge vår yrkesförening verkade, men säkert en bit in på

1980-talet – själv lämnade jag vägledningsjobbet 1977 för att än en gång studera på lärarhögskolan, denna gång i Linköping och för att utbilda mig till folkhögskollärare.

Jag skriver om detta för att illustrera vikten av att organisera och mobilisera. Vår veteranförening är också ett bra exempel på hur vi med små medel ändå håller igång ett kontaktnät och i någon mån syns i debatten kring Folkhögskolan och dess roll i samhället. Kanske är det dags att fundera över om vi ska erbjuda möjligheten för nu aktiva lärare och annan personal att tillsammans med oss skapa en yrkesförening inte enbart för veteraner utan för alla som arbetar på folkhögskolan? Vår tidning Folkhögskoleveteranen håller hög klass, det får jag ofta höra. Kanske den skulle kunna utvecklas och bli en ny Folkhögskolans Tidskrift, om nu denna skulle läggas ned av sin huvudman, Sveriges Lärarförbund.

Veteranerna minskar sakta men säkert. Folkhögskolans nu verksamma arbetare riskerar att bli osynliga i skolkhavet. Vår veteranförenings styrelse har alltmer sökt kontakt och samarbete med de fackligt aktiva inom folkhögskolan. Det kanske är dags att prata om att utvidga det samarbetet i en gemensam yrkesförening.

Vad säger ni läsare?

Resan till Testrup højskole på Jylland blir inte av

Det blir tyvärr ingen resa till Danmark. Anledningen stavas Corona.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3
ÅRGÅNG 20
september 2020

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Mobilisera för folkhögskoleidentiteten	1
Rapport från digitalt styrelsemöte	2
Folkhögskoleforum?	2
Dagar och andra dagar	3
SFHL, ett minne blott – men vilket minne!	4
Hundra år	6
Så nedmonterades den svenska skolan	7
Varför vill Uppsala göra sig av med de konstnärliga utbildningarna?	8
Wiks folkhögskola	8
Dagsvers som varar	9
Från sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip epost
Sturegatan 9B bjorgnrip@hotmail.com
614 32 Söderköping tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind epost
Marielundsvägen 7 kent.jonelind@gmail.com
824 31 Hudiksvall tel 070-550 37 59

Rapport från digitalt styrelsemöte

Björn Grip

Spänningen var olidlig. Skulle vi lyckas med messengeruppkoppling för gruppsamtal? Lättnaden blev stor, åtminstone för mig, när det ena ansiktet efter det andra dök upp i rutan. Alla, utom Judith Skörsemo – som meddelat förhinder – blev uppkopplade. Ljudet var bra, och nästan alla syntes fint i rutan!

Ekonomi- och medlemsrapporten, som är ett stående Kent kassör inslag – visar att vår ekonomi är förhållandevis god. Detta beror på att pengarna till vår kommande bok om folkhögskoleminnen har kommit in på vårt konto, men även på det faktum att vi inte har kunnat ha fysiska styrelsemöten. Därmed har vi sparat resekostnader. Vi noterade också att vi har 122 betalande medlemmar, en smärre ökning jämfört med i fjol. Vi har legat runt 120 alltsedan 2016. Dessförinnan låg antalet betalande medlemmar runt 100 personer.

Signild rapporterade från **bokredaktionens första möte** som fick avhållas per telefon. Redaktionen består förutom av Signild Håkansson även av Eva Önneshjelm och

Stewe Claesson. Man har gjort en inventering av de tidigare minnena från åren 2000-2005. Dessutom har redaktionen formulerat ett syfte med minnena – som ska spegla framför allt 1990-talet och framåt – *Folkhögskola i förändring*. Detta tänker man sig ska kunna fungera som övergripande syfte.

Exempel på teman som kan prioriteras är texter som speglar kurser för integration av nyanlända, digitalisering av undervisningen, med mera. Preliminärt siktar redaktionen på 20 skribenter. Bokens omfång kommer att omfatta ca 250 sidor.

Vi ska försöka medverka på **Folkhögskoleforum** även i år den 29 oktober. Det blir en digitaliserad konferens som Lärarförbundet låter folkhögskolans tunga aktörer arrangera. Vår medverkan – om det nu är möjligt – är att göra en bildserie av tidigare års lyckade utställningar.

Vi konstaterade efter en timme att vi hunnit med dagordningen. Då hade vi också bestämt att nästa träff också får bli digital, den 28 oktober.

Folkhögskoleforum?

Vi har helt nyligen fått veta att forumet blir av torsdag den 29 oktober, denna gång i digital form.

Kent Jonelind kommer att producera en kortare video i samarbete med fotolinjen på Forsa folkhögskola. Den kan bli vår digitala motsvarighet till utställning vid och inför Folkhögskoleforum 2020.

Kent vill gärna ha idéer och tips som kan komma till användning i produktionen.

Men det är som vanligt **BRÅTTOM!** Materialet ska kunna visas i förväg och därför levereras senast söndag den 20 september.

Kontakta Kent på kent.jonelind@gmail.com om du har goda idéer.

Dagar och andra dagar

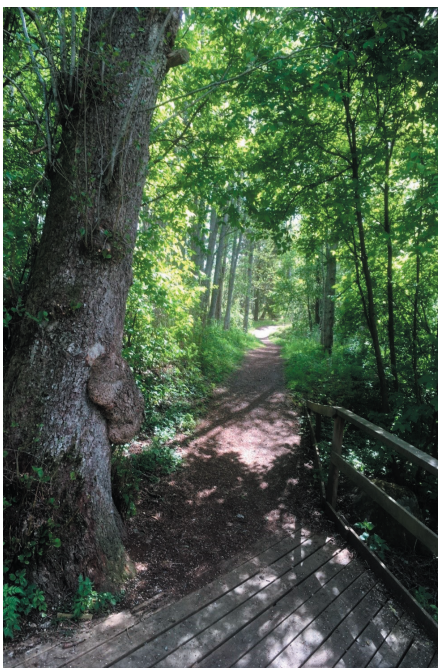
Lennart Cederberg

Säg att natten varit god, att sömnen varat i minst fem timmar i sträck utan störningar och att vårsolen silar vackert genom barrskog och lövverk redan vid femtiden på morgonen. Att jag slår upp mitt lilla fönster och sedan lägger mig tillrätta i sängvärmens för att lyssna på fåglarna och se om

något händer i mitt lilla synfält.

Säg att göken hörs på avstånd, koltrasten, bofinken och ringduvan nära. Duvan bor i den yngre, tätare

granen utanför mitt fönster. Hon kommer ofta med fart, jag hinner nästan bara se att en av grenarna gungar till och så är hon borta. Likadant när hon bär iväg därifrån. Jag ser också talgoxar och blåmesar som rör sig snabbt i lövverket på den lilla björken – letar de kanske efter ätbara insekter och larver?

Roligast är ekorrarna. De rör sig vanligen från vänster mot höger, vad de nu är ute på för äventyr. Jag ser bara en skymt av dem där de hoppar och svingar sig fram i förvånansvärt hög fart. Det går att följa deras färd genom att iaktta gungande grangrenar, tallgrenar och björkgrenar i annars helt stilla skog.

Säg att när jag hört nog av fågelsång (kan man det?), tar fram min lilla sängbordsradio, trär på mig hörlurarna, ställer in P2 och säg, att just då spelas *Wilhelm Stenhammars Sentimental romans för violin och orkester Op.28 nr 2* (jag hittar inte på, det var så den här morgonen).

Oj, den sidan av Stenhammar har jag inte hört tidigare! Det passar utmärkt en morgon som denna.

Säg att solen fortsätter att stråla, att vinden är närmast obefintlig och att jag bestämmer mig för en liten promenad, slingan runt Brukssjön som är en mycket populär tur för de Hälleforsnäsbor som tycker om att

röra på sig. Den är också fin på det sättet att den innehåller alla möjliga naturtyper. Inga sällsynta fåglar, bara de gamla vanliga. Men det är gott nog! Måsar och kanadagäss hörs från sjön, lövsångare, bofinkar och trädpiplärkor i skogen och trädgårds-sångare och svarthättor i lövskogen närmare bebyggelsen.

Ute på flyna, de mer eller mindre flytande öarna, lyser tuvullens vita tofsar i solskenet.

Med jämna mellanrum möter jag andra vandrare, en del med hundar, andra går två och två.

Jag, extra glad av den kraftfulla start min dag fått, hälsar glatt och försöker i en del fall säga ett ord eller två (härligt väder idag och liknande), men flera visar tydligt att de inte är intresserade av någon social konversation. Kanske har de haft en annan start på dagen än jag?

Efter en knapp timme är jag tillbaka till utgångspunkten och just då börjar ett mörkt regnmoln torna upp sig i väster. Vilken tur jag har!

Men med en sådan natt och en sådan morgon må dagens väder bli som det blir, för en dylik start ger en sådan oerhörd kraft att nästan inget kan rubba det ljus som har planterats i sinnet.

Andra dagar? Ja, det vet ni nog hur andra dagar kan vara, eller hur?

SFHL, ett minne blott – men vilket minne!

Stellan Boozon

Så här skaldade A:lfr-d V:stl-nd i Grönköpings Veckoblad på den tid Yngve Kernell var dess redaktör:

*"När Moder Sveas lejon ger den frun ett hugg ibland,
lätt och symboliskt för att folkets vrede pyr.
Grönköping är då en öm och pliktmedveten tand
just uti sagda lejons fruktansvärda garnityr."*

Även om analogin haltar betänkligt i många delar, leder dikten mina tankar till folkhögskolan. Detta i så måtto att också den utgör något särskilt, och då i det svenska landskap vi kallar skolsamhället (- OBS: dock utan att vara särskilt grönköpingsmässig!).

Det särskilda, annorlundaskapet, ibland benämnt särarten, består snarare i ett radikalt sådant, präglad av folkhögskolans unika satsning på medborgardanande omvärldsorientering, självkänedom och personlighetsutveckling. Denna inriktning möjliggörs genom frihet från obligatorier i form av fastställda mål och planer vad gäller undervisningsinnehållet och dess omfattning (genom frihet från uppfifrån förhandsbestämda kurs- och timplaner), samt frihet i arbetssätt gällande undervisningens utformning och frihet från bestämmelser vid rekrytering av lärare och deltagare.

För mig har denna folkhögskolans särprägel framstått inte bara som ett **alternativ** i förhållande till det obligatoriska skolväsendet, utan också utgörande en **kontrast** till detta; båda skolvärldarna är nödvändiga men kvalitativt olika i förhållande till varandra.

Ofta har folkhögskolan mer eller mindre tydligt också definierat sig som kontrast till skolväsendet genom att framhålla att den tillhör ett annat "sällskap", folkbildningsfamiljen.

Under hela 1900-talet arbetade folkhögskollärarnas sammanslutning, SFHL (bildad 1902 i betydelsen Svenska Folkhögskolans Lärarförening, akronymen sedermera 1963 ändrad till att uttolkas Svenska Folkhögskolans Lärarförbund), för att utveckla dessa gemensamma särdrag för folkhögskolan. Detta bland annat genom att fortsätta att föra en

påbörjad landsomfattande dialog genom återkommande lärarmöten och sedermera även i sitt informations- och diskussionsforum "Tidskrift för svenska folkhögskolan" som första gången utkom år 1920 (se särskild artikel i detta nummer).

SFHL arbetade fortlöpande för att formulera och utveckla "särarten", dels internt i nämnda former men också gentemot omvärlden, inte minst i form av statsmakterna med tillhörande relevanta myndigheter. En omfattande representation av folkhögskoleverksamheten i riksdagen och ett starkt inflytande vid formuleringen av de villkor som förordningarna för folkhögskolan vilat på för utbekommande av statliga bidrag för sin verksamhet har varit viktiga och värdefulla verktyg i det folkbildningspolitiska uppdrag som SFHL från början sett som sitt viktigaste.

Underhand gjorde de mer renodlat fackliga frågorna entré, men det jag här gärna kallar särartsfrågan, frågan om folkhögskolans speciella identitet, har hela seklet haft stark prioritet parallellt med den framväxande fackliga verksamheten. Denna har främst rört anställningsvillkor såsom arbetstider och lönesättning, och med tiden växt sig allt starkare i ett sig dynamiskt förändrande samhälle - som samtidigt utvecklats allt mindre idéstyrt.

Folkhögskoleidéen riskerar därmed att försvagas i en tid när mätbarhet blir målet och ideologier retorik.

Nu visar det sig att SFHL:s sentida efterföljare i namn (sedan 2016) av Förbundet Folkhögskollärarna överger sin självständighet som eget förbund genom att inte bara ingå partnerskap med utan även låta sig införlivas i en stormakt på det fackliga området, Lärarförbundet. Som dessutom företräder skolformer som folkhögskolan, som nämnts tidigare, tagit spjörn mot för att uttrycka sin identitet genom att kontrasteras mot (och en tid till och med i förordningstext förutsatts att särskilja sig ifrån).

När denna upplösning av folkhögskollärarnas fackförbund äger rum är

det inte utan att en viss förstämning, ja, till och med sorg, lägrar sig i en gammal veterans bröst.

Det var tider det!

SFHL var TCO:s minsta förbund – litet men naggande gott. Lärarkårens inflytande över sitt arbete och dess utformning var stort. Rektorerna rekryterades oftast ur lärarrådet/kollegiet som en "primus inter pares". SFHL höll sig sedan 1960-talet med en aktiv, kraftfull och välfungerande organisation (arkitekten bakom denna var ombudsmannen Eric Tengberg) med lokalavdelningar och distrikt över hela landet som hade förtroendevalda pedagogiska och internationella sekreterare.

De pedagogiska samtalen och det internationella intresset var utbrett. I samverkan med Skolöverstyrelsen genomfördes under en tid mindre lokala utvecklingsprojekt på skolorna med små medel, som redovisades i mängder med s k PUFF-rapporter (PUFF=Pedagogiskt utvecklingsarbete för folkhögskolan). Genom SFHL:s solidaritetsfond har egna avsatta och insamlade medel genom SIDA kunnat flerfaldigas i internationella utvecklingsprojekt på initiativ av folkhögskolorna.

Förbundet hade länge hand om folkhögskollärarnas – det vill säga de egna medlemmarnas – fortbildning, som årligen omfattade fem studiedagar. Jag minns dem under 70-talet i stockholmsdistriktet och det stora värdet i att träffa och ha utbyte med lärare från andra skolor kring väsentliga och relevanta teman och frågeställningar. I syd och nord var fortbildningsverksamheten omfattande. Distrikt 1 (Övre Norrland) hade stora tvådagarssammandragningar med upp till ett par hundra deltagare. I Skåne med sina minde avstånd utvecklades många kreativa lösningar med återkommande utbyte.

Upplösningen

År 1991 kom lärarnas inflytande över folkhögskolan formellt att förändras drastiskt då en ny förordning bland an-

nat lyfte det lättburna oket att sköta sin egen fortbildning från deras axlar. Men mer genomgripande var att förordningen i ett slag fastställde en radikal makt-förskjutning från lärarkollektivet till huvudmännen. Lärarna var inte längre ens i någon mening sina egna arbetsgivare. Det stärkte huvudmannaskapet med en mer tydliggjord arbetstagarroll för folkhögskollärarnas del gjorde, att de fackliga frågorna i relation till olika avtalsområden med flera huvudman-naorganisationer och med åtföljande lokala tvister, allt efter hand krävde ökat utrymme.

Ett första steg mot den ultimata organisationssammanslagning vi nyss (i juni 2020) har fått se, genom vilken SFHL/Folkhögskollärarna försvinner från den fackliga kartan och upplöses som eget förbund för att införlivas i det stora Lärarförbundet, ägde rum vid SFHL:s ombudsmöte på Medlefors folkhögskola 2010. Förbundsstyrelsen anmälde problem med att utan ohållbart stora ökning av medlemsavgifterna åstadkomma en rimlig budget för den närmaste treårsperioden och föreslog – efter en på förhand gjord sondering med Lärarförbundet – en samverkan med dem för att därigenom kunna få tillgång till deras expertis och övriga resurser i fackliga frågor. Därmed skulle SFHL kunna fortsätta att driva de idémässiga frågorna för folkhögskolan och dess möjligheter att verka som alternativ skolform genom att lyfta fram dem tydligare än vad man haft möjligheter till på senare tid.

Förslaget kom litet överraskande och var något omtumlande (åtminstone för mig som var där som ombud och inte kan minnas att det var aviserat på förhand) men bereddes under ombudsmötet i demokratisk ordning så nogsamt som tidsramarna medgav. Det ådagalagda motståndet kom från ett betydande antal ombud, särskilt genom dem från distrikt 1 i Övre Norrland, som mycket kraftfullt pläderade emot. Detta bland annat med argumentet att förslaget skulle bli ett första steg mot en sammanslagning där SFHL försvann som eget förbund för att införlivas helt med Lärarförbundet. Förslaget godtogs dock med klar majoritet, och före avslutningen blev vi ombud på länk hälsade välkomna till det kommande samarbetet av Lärarförbundet

dåvarande ordförande Eva-Lis Sirén. Hon hade samtidigt lett ett förbundsstyrelsemöte som också beslutat om ett fördjupat samarbete. Hennes anförande togs emot med blandade känslor. Det kändes som om något större än det fattade beslutet hade hänt. Och plötsligt blev vi alla genom detta administrativa samarbete samtidigt medlemmar i Lärarförbundet. Uppenbarligen och officiellt av tekniska skäl. Och vår förbundsexpedition skulle lämna Sundbyberg och flytta in i Lärarförbundets lokaler i Lärarnas Hus på Stora Essingen. Beslutet ledde även till att Lärarförbundet blev ny ägare till tidskriften Folkhögskolan.

(Senare har jag förstått att införlivandetanken odlats länge av Lärarförbundet. Dess legendariske förbundsordförande Hans Hellers biträdde SFHL i början av sextioalet innan Eric Tengberg fick tjänsten som halvtids ombudsman. Hellers själv blev ombudsman i Sveriges Lärarförbund (SL), och alltså senare dess ordförande. Han framträdde sedan på SFHL:s ombudsmöte på Hagaberg 1978 och pläderade för ett samgående mellan TCO:s alla tre lärarförbund. SFHL inbjöds till förberedande överläggningar under sjuttioalet och Hellers' efterträdare Solveig Paulsson besökte senare ombudsmötet i Karlskoga i samma ärende. SL och Svenska Facklärarförbundet gick sedan samman år 1991 under namnet Lärarförbundet. SFHL höll sig dock utanför. Och i dagarna har Lärarförbundet aktualiserat sin åstundan att i nästa steg slå sig ihop med SACO-förbundet Lärarnas Riksförbund, där alltså det som en gång var det gamla SFHL så småningom kanske kan komma att hamna.)

Efter ombudsmötet på Medlefors rullade det på. Vid ombudsmötet på Billströmska 2013 ville förbundsstyrelsen avskaffa distriktsnivån inom förbundet, men ombudsmötet avvisade förslaget, och vid ombudsmötet på Hemse 2016 föreslog samma styrelse det andra och mer radikala namnbytet sedan 1902 – från Svenska Folkhögskolans Lärarförbund till Folkhögskollärarna. Men fick inte heller nu fullt gehör. Ombudsmötet ville inte göra sig av med förbundsbegreppet utan röstade fram det nya namnet Förbundet Folkhögskollärarna. Som alltså höll i fyra år.

Vid två på varandra följande förbundsmöten hösten 2019 och sommaren 2020 beslutades sedan om den stadgande som medförde det lilla men nagande goda förbundets upplösning.

Men minnet det var gott...

Vi lever i en tid av organisationssammanslagningar och fusioner där basen kommer allt längre bort från centralmakten och där tjänstemannaväldet ökar. Mest synligt är det i den privata sektorn, men tendensen är allt mer förekommande också i civilsamhället.

I fackliga sammanhang har vi som sagts sett andra samgåenden. Huvudorganisationen LO har, för att ta ytterligare exempel, gått från att innesluta mer än tjugo förbund till att nu vara nere i fjorton. Unionen och PTK är exempel på förbunds- och huvudorganisationsövergripande facklig samverkan mellan många förbund på tjänstemannasidan.

När SFHL nu inte längre finns på den omritade kartan utan enbart på historiska kartor, linjerade från det lilla förbundets start vid förra seklets början och fram till nu, finns all anledning att hålla historien i minne. För det är enligt min ringa mening en verkligt god historia.

För mig personligen har förbundet haft en stor roll som ett vitalt forum i och genom vilket man i lokala, regionala och riksomfattande dialoger och polemiker fått och kunnat stöta och blöta vad som är folkhögskolans "själ" eller särprägel – kalla det vad du vill. Och det inte minst i normativt avseende, det som anger utbildningsformens (som det numera kallas) mening och avsikt. Vårt forum, SFHL, har arbetat med att hålla frågorna aktuella ända från sin tillkomst (och före det), men för mig givetvis mest givande under min aktiva tid från 1970-talets början till och med 2010. Under de två första decennierna av denna fyrtioårsperiod var det en storhetstid (med bland annat väl utvecklat studerandeinflytande, hög grad av pedagogisk förnyelse och genomgripande internationalisering) för att brottas med och ta nappatag med frågorna, en uppgift som dock blev ännu mer nödvändig och angelägen under de två följande decennierna. Då har det gällt att ta ut kompasskursen utan att avvika alltför mycket från målet i den ständiga

förändringens och differentieringens tidevarv, eftersom den flexibilitet som kommer med folkhögskolans frihet lätt kunnat leda till att man slänger kompassen och blir en vindflöjel. Detta är en orienteringsuppgift som kvarstår.

Vi veteraner har förhoppningsvis förvärvat en inre kompass med bibehållen målmedvetenhet som gör att vi å ena sidan förnöjt både kan minnas och se tillbaka och samtidigt ha och uttrycka synpunkter om folkhögskolans framtid utifrån våra tankar och erfarenheter. Något som kanske särskilt behövs nu när folkhögskolans uppgifter växer så att den spretar.

Post scriptum

Till sist en annan erinran som rör ”kom-bon” minne och veteraner.

Vi är ju en kollegial kamratkrets som har skäl att minnas både varandra och vad vi gjort.

Nämner här några som tagit plats i mitt medvetande och mitt hjärta och som gjort sig mer tydligt bekanta. Detta utan att nämna alla intressanta människor som jag därutöver har mött i de lokala sammanhangen, i SFHL-distrikten och på riksnivå.

I vår krets finns tidigare SFHL-ordföranden som Kerstin Mustel och Ebbe Andersson, och jag tror många minns Harald Vallgård. Bland ombudsmän vill jag (förutom den förut nämnde Eric Tengberg, som också förhandlade fram löneparallelliteten med gymnasielärarna) gärna uppskattande nämna min kollega, eldsjäl och arbetsmyran Hans Hovenberg, halvtidsombudsman som var såväl

pedagogisk som internationell ombudsman på SFHL. Och i SFHL:s styrelse ett par engagerade ledamöter – Elna Hessel och Lena Skördeman. Till sist nämner jag här också Jan Inge Bengtsson, som enträget och i minsta detalj arbetade med SFHL:s stora lönerevision på 1980-talet som sammantaget gav medlemmarna 12 miljoner kronor tillbaka.

(Se där. Så fick vi också - genom Tengberg och Bengtsson - med några frågor som var av mer pekuniär, materiell karaktär, i och för sig ett viktigt komplement till de som ovanstående huvudartikel handlar om, nämligen de immateriella frågorna – liktydigt med: den egentliga meningen med föreningen.)

Hundra år

Lena Skördeman

När jag började arbeta på folkhögskola 1960 fanns det många tillfällen att mötas: hemma på skolan i Kalix hade vi lärarråd och möttes med tiden också i andra former, som fackmöten och pedagogisk bokcirkel. Snart kom SFHLs nya stadga med de åtta distrikten. Eric Tengberg i Eslöv hade arbetat fram den. Vi hörde till Övre Norrlands distrikt, och årsmötet i Storuman 1965 var mitt första. Där valdes jag till ombud vid SFHLs andra ombudsmöte på Vaddö 1966. Tillsammans med dessa verkliga möten ansikte mot ansikte fanns för alla tillgång till ett forum: Tidskriften Folkhögskolan. Den hade alltid fackliga sidor

liksom pedagogiska, och artiklar om svenska och nordiska folkhögskolor.

Redaktören hade vid sin sida en redaktionskommitté som var direktvald av ombudsmötet. Kommitténs uppdrag var att bidra med synpunkter på innehållet. Under det intensivt livliga sjuttioalet började medlemmarna också turvis ta ansvar för varsitt temanummer, som litteratur, internationalisering och fortbildning.

Tidskriften var viktig för SFHLs arbete kring Folkhögskoleutredningen 1974 till 1977. Förbundsstyrelsen överlade och förhandlade, upp till central förhandling vid sidan av TCO om

förordningstexten. Lokalavdelningarna kunde läsa allt som skrevs. En studie-cirkel genomfördes med extremt högt deltagande. Man samrådde också med studerandeorganisationen SFEF.

När förordningen kom, innehöll den en målparagraf som SFHL och SFEF enats om att föreslå. Den hade fem punkter, med början i ”egna och omvärldens villkor”, och den kunde återfinnas anslagen på väggen över lärares sängar.

Hur började det?

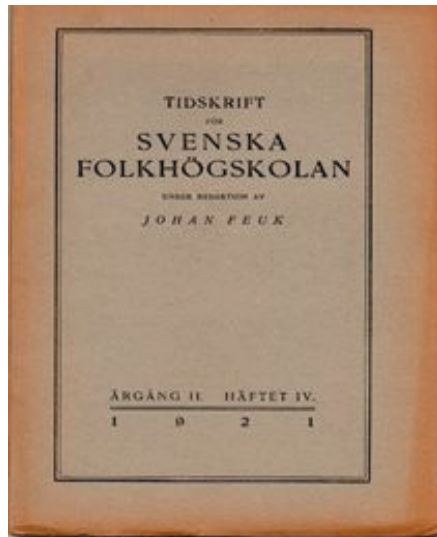
”Det är ej blott lärarna, som påverka eleverna i skolan, utan dessa utöva själva en stark påverkan på varandra under det dagliga umgänget. Jag tror, att denna påverkan kan stärkas och ledas i god riktning genom att självstyrelseprincipen får tillämpas, vilken lämpar sig bättre för folkhögskolan än för någon annan skolform, och som, enligt de erfarenheter jag gjort med densamma vid min skola, kan vara ett gott hjälpmedel vid de ungas personliga fostran, särskilt vid väckande av ansvarskänsla” sade Johannes Boëthius från Sörängen i sitt inledningsföredrag vid det nordiska folkhögskolemötet i Molkom 1921.

Det var nya tankar, och de byggde på erfarenhet. Nordiskt folkhögskolefolk hörde föredraget i Molkom, men snart kunde en större krets ta del av dem: Tidskrift för Svenska Folkhögskolan återgav det i Häftet IV 1921.

Redaktören, Kent Jonelind, Gripsholm, fotograferade tidskriftskommittén vid ett möte: Bernt Gustavsson, Marieborg, Lena Skördeman, f-linjen, Kristina Svensson, Kristinehamn, Marianne Marcusdotter, f-linjen, och Olle Kylhammar, f-linjen.

Folkhögskollärare i hela landet, från Övertorneå till Önnestad, kunde nu läsa det här och diskutera det. Kan man se spår av de här tankarna på självstyrelse genom åren, till sextio- och sjuttioalets skoldemokrati och förordningsgivna kursråd?

I många frågor var Tidskriften centrum för debatt och idéspridning. Syftet var att utgöra "ett organ för den svenska folkhögskolans uppfostrings- och bildningsarbete och för dess lärarkårs intressen". Lärarmötena som sedermera blev ombudsmöten fanns ju från skolformens begynnelse, men de kompletterades nu med ord och tankar hem till var och en.

Lärare och rektorer lämnade bidrag av teoretisk eller praktisk-metodisk natur. Man skrev recensioner av aktuella böcker. Protokoll från folkhögskolemötena publicerades. En redaktionskommitté valdes av ombudsmötet, och redaktören på deltid var verksam inom folkhögskolan. Agneta Wirén, Kvinno-folkhögskolan, har berättat hur hon som barn fick hjälpa till med utskicket när pappa Folke Wirén, rektor på Bräkne-Hoby, var redaktör 1950 - 1959.

Och nu då?

Efter hundra år har tidskriften sällskap av andra tankeförmedlare. Nyligen har till exempel Facebookgruppen Lärare

på folkhögskola nått tusen medlemmar med ett livaktigt utbyte, diskussioner och rapporter. Och publikationen själv har förändrats. Åttiotalet gav mer av bilder, så småningom i färg. Innehållet har oftast aktualitet. Mer av problem och konflikter behandlas.

Lärarförbundet är efter en tidigare organisationsförändring nu ägare till tidskriften. Hur går det efter den senaste ändringen, upplösningen och övergången från självständigt förbund till en samrådsavdelning?

Staffan Myrbäck är frilansande redaktör och är lovad oförändrade villkor. Han hänvisar till Tomas Rosengren, samrådsavdelningens ordförande, vald i juni vid ett digitalt "ombudsmöte". Staffan förfäktar också att hans efterträdare på posten en gång i tiden skall hämtas från folkhögskolan och inte från någon nyhetsbyrå.

Och skalden och folkhögskolläraren A.U. Bååth hörs fortfarande:

"Vi äro en liten, liten flock bland Sveriges bygder spridd..."

Så nedmonterades den svenska skolan

Hamid Zafar

Nedanstående artikel har varit införd i Göteborgsposten den 1 augusti. Artikeln kan läsas i originalutförande på <https://www.gp.se/ledare/s%C3%A5-nedmonterades-den-svenska-skolan-1.31976679>

I fjol upptäcktes en bortglömd OECD-rapport från tidigt 90-tal som varnade svenska politiker för utvecklingen.

Hur kunde den svenska skolan gå från att rankas som en av de bästa och mest likvärdiga i världen till att idag knappt klara sig över OECD-snittet? De senaste åren har stora mängder tid och resurser i form av statliga utredningar och kommissioner tillsatts för att försöka luska ut hur det kunde bli så här. Men faktum är att vi fick ett facit på den svenska skolans utveckling redan i början av 90-talet.

I fjol upptäcktes en bortglömd OECD-rapport daterad 1992 som varnade svenska politiker för utvecklingen. Märkligt nog var rapporten inte diarieförd hos Utbildningsdepartementet. LO-utredaren Mattias Samuelsson fick vända sig till OECD i Paris för att begära ut den.

Att ta del av rapporten idag, nästan 30 år senare, är en skakande läsning.

Under det tidiga 90-talet genomfördes gigantiska reformer av den svenska skolan

inom loppet av ett fåtal år. Dessa skulle få konsekvenser inte bara för skolan men också samhället i stort. Först genomdrevs kommunaliseringen av grundskolan av den dåvarande skolministern Göran Persson. Därefter genomdrev regeringen Bildt friskolereformen.

I sin rapport riktade OECD skarp kritik mot hur reformerna hade drivits igenom och varnade för dess konsekvenser.

Äldre skolreformer hade föregåtts av större statliga utredningar och kommissioner. De nya reformerna föreföll ha hastats igenom på basis av politikernas ideologiska nyckfullhet. OECD uppmanade Sverige att iakttäta försiktighet och inhämta erfarenheter från andra länder som drivit igenom liknande reformer.

Bland annat Australien, som visade på att liknande reformer lett till bristande likvärdighet.

OECD påtalade i sin rapport att det fanns stora risker med decentraliseringen av den svenska skolan då den var illa förberedd och det fanns oklarheter ute i kommunerna kring styrningen av skolan. Det uttrycktes också farhågor om att decentraliseringen var ett sätt för staten att fransäga sig ansvaret för skolan men framförallt att det som svensk skola var

internationellt mest känd för, likvärdigheten i kvalitet, skulle bli lidande.

Vidare framgår av rapporten att OECD påtalade för regeringen att friskolereformen var alltför hastigt framtagen. Detta ska ha avfärdats av politikerna som menade att det på sin höjd endast skulle gå 3--5 procent elever på friskolor. Idag går drygt var fjärde gymnasieelev i friskola och 15 procent av grundskoleleverna.

Allra mest anmärkningsvärt är när OECD frågade regeringsrepresentanter hur de skulle motverka de olikvärdigheter som kunde bli resultatet av reformerna. Svaret blev att det svenska folket inte skulle tillåta ett ojämnt skolsystem. Politiker-nas hybris återkommer som en röd tråd i rapporten. Det löser sig. Inga isberg ska kunna stå i vägen för fartytet!

Med facit i hand vet vi att nära nog samtliga av rapportens varningar besannats. Det går inte att backa bandet men rapporten kan lära oss några saker. Att skolan är för viktig för att experimenteras med. De senaste decennierna har skolan successivt monterats ned. Att bygga upp den kommer ta lång tid. En bra början vore att aldrig låta skolan bli ett område för politisk nyckfullhet.

Varför vill Uppsala göra sig av med de konstnärliga utbildningarna?

Ola Larsmo

Artikeln var införd i DN den 20/5, och vi har fått tidningens (och författarens) tillstånd att publicera den i Veteranen

Författaren Werner Aspenström är en av dem som påbörjade sin bildningsresa på en folkhögskola.

Den 26 maj 2020 fattade Region Uppsala beslut om att lägga ned samtliga estetiska utbildningar på Wiks folkhögskola. Det är en tydlig vink om vad regionen anser att samhället kan klara sig utan.

Så var vi där igen: vad är det för mening med utbildning i kulturens yrkeshantverk?

När Biskops-Arnös folkhögskola för tre år sedan bestämde sig för att lägga ned sin dramatikerutbildning blev det stor uppståndelse – och till sist backade skolledningen. Utbildningen blev kvar.

Förra året bestämde sig Region Uppsala för att lägga ned sin teaterutbildning på Wiks folkhögskola – och åter blev det debatt. Men linjen försvann. Dåvarande kulturdirektören Kajsa Ravin talade om "effektiviseringskrav". Denna vår har Regionen bestämt sig för att på ett bräde stänga ned samtliga estetiska utbildningar på folkhögskolan – alltså även konst- skivar- och musiklinje. Man talar om att man "pauser" dem. Men som lärarna påpekar är det inget man stänger av och startar som en bil. De talar om kompetensförluster. Kurserna har utan tvekan haft gott renommé och inte minst skivlarlinjen har setts som en av landets främsta. Från och med i höst finns de inte längre.

Sättet att lösa konflikten är att till hösten avskaffa konstutbildningarna rakt av. Jag talar med ordföranden i Regionens kulturnämnd, Cecilia Linder från Moderaterna, och förstår att Wiks folkhögskola är ett ämne hon fått många frågor om. Hon hänvisar till "arbetsmiljöproblem" på skolan och att antalet sökande till de estetiska linjerna gått ned drastiskt, utom till musiklinjen.

– Därför har vi bestämt oss för att stoppa intaget till dessa linjer och göra en "omstart" av skolan. Vi måste också fråga oss vilka kurser vi behöver. Det fordras i dag fler utbildningsplatser för vård och omsorg och pandemin kommer att resultera i en arbetslöshetskris. Uppdraget kan nu handla om att erbjuda omskolning för arbetssökande. Det kan-

ske inte blir lika många långa kurser.

Linder säger att de estetiska kurserna ska komma tillbaka, men att man ännu inte kan säga i vilken form.

De arbetsmiljöproblem hon talar om beskrivs av lärarna som krav att lärare på en estetisk linje en dag skulle vara ett nio till fem-jobb och att alla regionanställdas anställningar plötsligt skulle vara identiska, oberoende av arbetsuppgifterna. Var man på plats efter att man "stämplat ut" blev det reprimander. Att till exempel musiklinjens lärare kunde behövas intensivt under en viss period av repetitioner eller fokusering på visst instrument och sedan mindre passade inte in i Regionens allmänna anställningsformat.

Från Regionens sida talar man om att lärarna velat "utforma undervisningen helt och hållet själva". Lärarna menar att man tvingas ned i en Prokrustes-säng där alla tjänster ska skäras till på samma sätt, oberoende av elevernas behov och det sätt man tidigare undervisat. Klockan är fem, stämpla ut. Och sättet att lösa konflikten är att till hösten avskaffa konstutbildningarna rakt av.

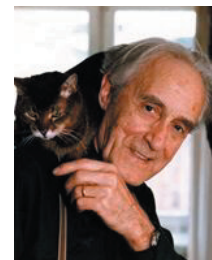
Vad är det vi tar till när samhället mår dåligt? Det är litteratur, dikt, bildkonst, dramatik. Anna-Lena Åberg var tills nyligen ansvarig för Skivlarlinjen och har också tidigare fungerat som tillförordnad rektor för Wiks folkhögskola. Konflikten gör att hon nu slutar i förtid.

– Det är inte konstigt att antal sökande gått ned, säger Åberg. Rykten om konflikten har spridits snabbt och man söker inte till en linje som är ifrågasatt – och i och med att man stoppar ansökningarna nu vet vi inte hur många som skulle ha sökt. Året på folkhögskolan är en viktig tid för många unga människor. Men på frågan om varför medel ska satsas på konstnärliga yrkesutbildningar svarar jag: vad är det vi tar till när samhället mår dåligt? Det är litteratur, dikt, bildkonst, dramatik ... uppdraget att undersöka det mänskliga livet i konstens form är faktiskt ett yrke.

Den 26 maj fattade Regionen formellt beslut om nedläggningen. Men en räddningsaktion har satts igång: i dagarna bildades stödorganisationen "Wiks vänner" med Gunnar Ardelius, Suzanne

Osten och Stina Wollter i ledningen. De vill helt enkelt finna vägar att fortsätta, med, som man säger till UNT, "allmän och konstnärlig medborgerlig bildning som mål". Folkhögskolorna har också alltid varit just en annan väg in till såväl utbildning som bildning för många av oss – och för namn från Dan Andersson till Werner Aspenström.

Man kan tala om coronakris – men hur man än vrider och vänder på saken ryms kulturutbildningar inte längre i Region Uppsalas verksamhet. Nu frågar man sig alltså vilka "kurser man behöver" – och där finns från i höst inte litteratur, musik eller konst. Även sedan man satt sig in i alla turer blir det till sist en utvärdering av vad Region Uppsala anser att samhället behöver.

Werner Aspenström

Wiks folkhögskola Bo Löwkrantz

Jag har i drygt 50 år funnits i folkhögskolevärlden som lärare, rektor styrelseledamot och utredare. Jag har genom åren hjälpt ett 30-tal huvudmän/landsting att utveckla sina folkhögskolor. Jag har fungerat som mentor för ett antal rektorer. Så även en tid för Wiks rektor.

Wik har så långt jag kan minnas varit en mycket väl fungerande folkhögskola, en pärla jag gärna lyft fram som ett gott exempel; en skola med bra innehåll och ett väl genomfört pedagogiskt arbete.

Den tiden är uppenbarligen helt förbi. Inkompetent ledning och klåfingriga politiker har inte bara raserat de estetiska utbildningarna utan också genom sin okunskap även skolan som helhet. Detta är inte bara till skada för Wik utan för hela folkhögskolevärlden.

Det är tveksamt om skolan numera lever upp till krav som ställs för statsbidrag. Folkbildningsrådet borde granska verksamheten.

Dagsvers som varar

Jörgen Håkansson

Poesihörnan

Här kommer en ny krönika om Alf Henrikson och hans dagsverser. I hans födelsestad Huskvarna invigdes 1998 Alf Henriksons plats med Tomas Qvarsebos skulptur "Vägen genom A." Där ses Alf med sin karaktäristiska figur gå genom bokstaven A. Till platsen hör en permanent scen och i gångytan har ett antal verser av honom etsats in. Högst upp på bokstaven A finns versen:

Dagen i dag är en märkvärdig sak
tänk, evighet fram och evighet bak.

Sedan Alf knöts till Dagens Nyheter 1929 hade hans arbete på redaktionen med dagsverser varvats med reportageresor tillsammans med tecknaren Birger Lundquist.

Efter dennes död

efterträddes han av Björn Berg, som 1952 gjorde entré på tidningen. Under nästan hela andra halvan av 1900-talet fram till Alfs bortgång 1995 arbetade de båda tillsammans med otaliga uppdrag både i Sverige och runt om i världen. Björn berättar att när han lärde känna skalden uppe på redaktionen under takåsarna i gamla Klara omgavs han av röken från Alfs pipa, allt medan de i morgonväkten begrundade dagens pensum för diktaren och tecknaren.

Ritaren ritade.
Skrivaren skrev.
Stundom satt de som nitade
på baken och plitade.
Stundom gick de och drev.
Det blev som det blev.

Till den korta versen om evighetsperspektivet här ovan har Björn gjort en träffsäker teckning. Denna företeelse, är inte lätt att illustrera. Men den genialiske Björn kunde stilsäkert göra bilder i stort sett till allt som Alf skrev.

Evighetsbegreppet är inte heller helt lätt att beskriva. Med evighet menas oftast

oändlig tidsrymd. Många har använt den som en beskrivning av en tidlös tillvaro utanför tid och rum. Den grekiska metafysikens tankar kring evigheten har starkt påverkat kristen, muslimsk och judisk teologi. I vardagsspråket används emellertid begreppet evighet för att ange "oändlig tid", d.v.s. ett tillstånd med tid, men med det tillägget att tiden aldrig haft en början och aldrig får ett slut. Alf Henrikson har bland mycket annat gett ut det omfattande verket "Alla årets dagar – En evighetskalender", där han redogör för tid ur olika aspekter. Han ansluter sig således till det senare begreppet om evighet med tid.

I DN 2 april 2020 förekom på Alfs gamla "Namn och Nytt-sida" en arabisk definition av evigheten: "Det finns ett berg av diamant. 100 meter högt, 100 meter långt och 100 meter brett. En gång vart hundra år kommer en näktergal och slipar sin näbb mot berget av diamant. När berget är nednött har en sekund av evigheten gått."

Tidens trumvirklar

I ett stort antal dagsverser har Alf skaldat om tiden. Men man blir faktiskt en smula förvånad när man läser nedanstående text. Den finns på hans gravsten, i evighetens närhet, är det därför?

Bländverk, sken och villa
är timmar, dagar och år.
Tiden, tiden står stilla.
Det är vi som går.

Kan han verkligen mena vad han skriver här? Raderna är inte sällan citerade och ger uttryck för hans förmåga att genom någon slags språkligt och filosofiskt luft-

språng skaka om en del av vår begreppsvärld. Ville han att vi helt enkelt skulle börja grubbla hur verkligheten förhåller sig till tidsbegreppet? Hela den här strofen är märklig inte minst mot bakgrunden av att han i sin roll som versifikatör så ofta negerar den här diktens tankesprång. Flera av hans boktitlar vittnar också om detta: "Alla tider", "Varvet runt solen", "Tidernas framfart." Och vad sägs om följande vers i den sistnämnda boken, som går helt emot versen ovan:

När alla klockor stannat
ska tiden gå ändå.
Den gör ju aldrig annat,
den bara larvar på.

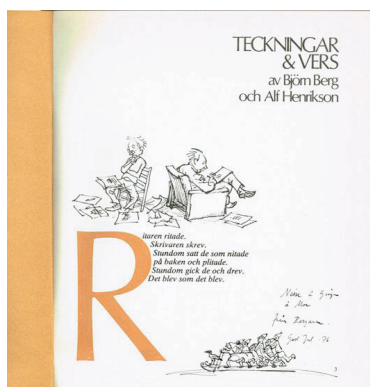
Visst är dikten slagkraftig och epigrammatisk. Men är det verkligen så att tiden snabbt försvinner för oss och att den helt enkelt bara "larvar på" och vi uppgivet måste konstatera detta? Eller borde vi som en tankelek stoppa tiden och hoppa av?!

Vi har vant oss vid att räkna vår tid och våra liv i år, d.v.s. den tid det tar för jorden att röra sig ett varv kring solen. Tiden, den tickande kronometern, är vår ständiga följeslagare. Men tidsbegreppet är långt ifrån självklart, timmens längd beror på hur vi fördriver den. Klockan ger visserligen ett objektivt och absolut mått - men alla vet att vår upplevelse av tiden är relativ.

I följande vers understryker Alf kärnfullt åter igen tidens ofrånkomliga flykt. Ja, känns den inte nästan ödesmättad?

Det finns så mycket som man ej förstår.
Det enda vissa är att tiden går.
Vad lär man sig, vad är det man förkastar?
Det enda säkra är att tiden hastar.

Den västerländska människan är oändligt glupsk i sin ambition att lära känna allt, även framtiden. Med våra sinnen och vår teknologi närmar vi oss den, spanar in i den. Vi gör prognoser, ägnar oss åt futurologi, framtidsforskning. Vi försöker kort sagt besvärja framtiden. Men bara just nu lever vi. Det förflutna finns inte mer än i våra minnen och framtid är okänd tid. Men nuet är omöjligt att hejda ens för ett ögonblick. Livet går ut på expansion. En klocka, som stannar, visar redan efter

en sekund historisk tid. Djupt nedlagt hos oss människor tycks det vara att sträcka sig mot framtiden och försöka se in i den, med eller utan kristallkula. Kanske är vår tids viktigaste religion astrologin, som just hävdar denna möjlighet? Litet av denna framtidshysteri tycker jag Alf fångat i den korta versen nedan! Han kallar den "Tick tick."

Ser du minuternas dagliga tåg
gå förbi likt en marschkolonn?
Ack nej, det är tidens ofantliga våg
Som föser dig bakifrån.

När Alfs beundrade journalistkollega och DN-medarbetare Jan Olof Olsson "Jolo" hastigt dog 30 april 1970 innehöll tidningen dagen därpå följande H-vers:

Ibland liksom hejdar sig tiden ett slag
och någonting alldeles oväntat sker.
Världen förändras sig varje dag
men ibland blir den aldrig densamma mer.

Några få ord, ett par meningar, som sammanfattar en känsla så pregnant. Det oväntade kan också vara det väntade, men när det sker så är känslan likväl så oväntad. Inte nu. Inte redan. Varför? Tiden stannar en stund för mig, medan den rusar förbi som ingenting hänt för någon annan. När något förändras så att världen aldrig blir densamma mer, då finns det ett före och ett efter. Det ena behöver inte vara sämre än det andra. Bara annorlunda. Versen ser man också i dödsannonser.

Historiens hägringar

Alf Henrikson var oerhört beläst i historia och hade utmejslade uppfattningar om ett otal av såväl världshistoriens som den bibliska historiens många gestalter. Hans författarskap på området var omfattande. Denna betydande kunskap kom naturligtvis även till uttryck i hans dagsverser. Där firar hans humor triumfer, som här i "En glad sång:"

Agamemnon var glad i att styra,
Odysseus var glad i att ro.
Galilei var glad i att veta
och Petrus var glad i att tro.
Achilles var glad i att springa
och Luther var glad i att stå.
I batalj och parad var Napoleon glad,
men själv är jag glad i bordeaux.
Alfs "Biblisk historia" vittnar om att

han här haft många rika läsoplevelser och i versform ger han uttryck för en frisk självständighet när han beskriver de stora kungarna David och Salomo. Att de hade moraliska brister framgår tydligt. David beskrivs ändå som en hjältekung och med honom blev Israel en dåtida stormakt. Hans son Salomo personifierar "idealet för visheten."

Kung David och kung Salomo,
de levde ett Herrans liv.
Sjuhundra frillor hade de var
till gamman och tidsfördriv.
De dräpte och stal uti Herrans namn
under mången förskräcklig bedrift.
Både kvinnor och kreatur slog de ihjäl,
förtäljer Den Heliga Skrift.
Med gödda fåglar och bunkrar av guld
fyllde de sina hem.
Och dagens tyranner i genomsnitt
är småpotatis mot dem.
Till vårt andliga mönster och förebild
är de mindre goda att ha.
Men Davids psalmer är sköna ändå
och Salomos ordspråk är bra.

I sin "Historiebok" tar Alf upp Platon och menar att när man läser honom blir man både "fundersam och arg om vartannat" och fortsätter: "Jag tycker inte om Platon, jag fann honom tvärtom avskyvärd med sitt förfärliga idealsamhälle." I versen 'Idealstaten' är kritiken uppenbar:

Platon fördrev poeterna
från sin luftiga republik.
Där regerar grötmyndigheterna
som är fasta i sin estetik
och blinda för sin komik.

De antika celebriteterna
har alltså en vördsam publik.
Låt oss dock till de yttre planeterna
med de bakre extremiteterna
förpassa hans himmelrik.

I Björn Bergs suveräna teckning kan vi se en het dispyt mellan de båda kombatanterna, och av allt att döma uppvisar de en divergerande grad av affekt.

Grammatiska godbitar

När Alf ger goda råd till sina läsare försöker han inte kränga till det. Hans råd är konkreta och metaforerna är lätta att ta till sig. Han är den gode språkpedagogen. De orden passar väl in i en av andemeningar-

na i hans bok "Samtalen med Konfucius:"
"Mästaren sade: Av språket fordras rätt
och slätt att det bär fram vad man menar."
Läs och njut!

Predikat och subjekt bör du ha i din makt,
ty annars blir bildspråket mattare.
Den som inte kan säga vad han vill ha sagt
bör knappast bli yrkesförfattare.

Samma föredömliga budskap är det
också i följande eleganta vers. Här krävs
dock en gnutta mer insikt i grammatikens
elementa:

Berättarkonst som har anda och liv
och dikt som är stor och superb
består av konkreta substantiv
ihop med finita verb.

I versen nedan leker Alf på ett underfundigt och subtilt sätt med verb med anbragt stark böjning:

Sittaren satt.
Varför tatt inte tittaren?
Varför hatt inte hittaren?
Det är som besatt.

Så får vi också en liten lektion om verbens modus, men med tonvikten lagd på våra konjunktiv.

Om solen inte skene
och vinden inte vene
så utdöge all vår indikativ
enligt vad mången man mene.
Blott en överklag konjunktiv bleve vid liv
under den mörka Selene.

Innan vi lämnar de grammatiska godbitarna låter vi Alf Henrikson bryta ut i fullständig lekfullhet om våra språktermer:

Singularis tredje person
maskulinum nominativ
mötte en flicka på Djurgårdsbron
en kväll i sitt unga liv

Flickan brast ut i en interjektion
en imperativ och ett possessiv,
så att maskulinum tredje person
böjdes till genitiv.

Därpå grep de en kopulativ konjunktion
och vandrade dädan som man och viv,
två superlativt reciproka hjon
i presens indikativ.

Dynamiskt diktavirus

Finlitteratur, brukslitteratur, populärlitteratur; uttryck för olika genrer inom litteraturen.

När modernismen segrade under första hälften av 1900-talet blev det denna genre, som kom att dominera tidningarnas kultursidor och blev benämning för finlitteratur. Dock brusade dagligen i dagspressen en flod av brukspoesi, som den "fina" kritiken gick förbi men som vanligt folk läste med nöje. Här i denna genre utkrystalliserades Alf Henrikson, som tidigt fick höra: "ett snille i sin genre." Fast då med det underförstådda tillägget – genren är inte så fin.

Hur är han då som versifikatör? Traditionell till formen och metrisk mycket säker, men fjärran från modernisternas metaforik och språkliga förkonstling.

Alf Henrikson har en vidsträckt social utblick, med sinne för humor och dråpliga situationer, en väl uppövad känsla för att upptäcka och beskriva mänskliga tillkortakommanden. Kanske är han mest sig själv i kort format, där han är en mästare som epigrammatiker. Bäst stämmer hans verser till eftertanke, expansion eller till livsfilosofisk överblick utifrån en aktuell eller historisk notis

Vad är finpoesi, vad är brukspoesi? Eftervärlden kommer säkerligen glömma

mycket av det som idag hedras som "fint." Men vem glömmer en dagsvers som denna?

Solskenet kommer och lägger sitt dallrande skimmer

på skrivbordets rena pappersark och rör vid min hand

likt en hand av en vän som är död sedan trettio år.

Och det mjuka leendet vandrar i evighet med ljusets vågor i tidlös rymd, och ordens musik

går oförstörbar fast ohörbart dämpad i lufthavet kvar
så länge världen står.

När den postkoloniala fällan slog igen för Gösta Vestlund

nedtecknat av *Per-Ola Jansson*

– Berätta nu den underbara historien om problemet med medicinmannen!

–Ja, det var så att vi hade Gaetan, en pojke, till hjälp i huset för att Ebba var på SIDA-kontoret i Dar-es-Salaam, och jag på Ministry of Education. Han kom från bergen långt ute i Tanzania där han hade sin familj. Så när vi kom hem på dagarna, hade han lagat mat till oss, och skött om huset. Vi hade också en nattvakt som hette John. Han var från Malawi och var gift med Anna, de hade en dotter på två år som hette Mary. Så en dag när Ebba och jag kom hem från jobbet inne i stan, vi bodde i en förort som heter Kinondoni, så var huset fullt av folk både från Tanzania och från Malawi. De var där för att Anna hade blivit sjuk. Alla sa nu att Anna måste till medicinmannen. Jag hade hört talas om medicinmännen, och hade min inställning klar till dessa. Jag visste något om medicinmännen eftersom det diskuterades i ministeriet om medicinmännens minskade roll, framförallt i städerna, eftersom deras traditionella roll kom bäst till sin rätt ute på landsbygden.

Jag började då att argumentera med dom och sade att det finns ett bra sjukhus inne i Dar-es-Salaam. Jag kände till det därför att SIDA hade gjort bra insatser där. Så jag framhöll det. De blev då ganska aggressiva och började ropa på att "vi ska till medicinmannen för det här är väldigt allvarligt, det här begriper inte

du!" Det var då Gaetan, sa till mig helt stilla: föreslå båda sakerna! Då upptäckte jag mitt koloniala raster. Jag var helt klar över att Anna skulle till sjukvården, inte till medicinmannen. Men då ändrade jag mig och tog bilen med John och Anna och Mary, och en del andra som fick plats i vår Peugeot. När vi kom till medicinmannens gård, eller hydda, vad vi ska kalla det, bad jag att få prata med medicinmannen om att få vara med när Anna skulle undersökas, men det fick jag inte. Anna var oerhört nervös, innan hon skulle in.

Så tog han in henne i en hydda och var där med henne ensam under en ganska lång tid. Efter ett tag kom hon ut, men fortfarande lika nervös. Jag såg att hon blivit smord på halsen med någon sorts mörk olja. Jag försökte då få reda på vad behandlingen bestod av, men det fick jag veta väldigt lite om. Då tog vi bilen och åkte till sjukvården i Dar-es-Salaam. Där konstaterade man att Anna fått öroninflammation. Då tog Ebba och jag beslutet att Anna, John och Mary skulle flytta hem till oss i vår bostad i Kinondoni. Några veckor senare kommer John till mig och säger att Mary blivit sjuk.

Då sa jag:

–Vi åker väl till medicinmannen?

–Never, sa John! Aldrig!

–Varför det då?

–Nä, det är så dyrt.

–Du förstår, sa jag, att ju svårare andar,

desto större arvode...

–Vad gör vi nu då, sa jag?

–Vi åker till sjukhuset, sa John.

Det gjorde vi, och vad det var för sjukdom kommer jag inte ihåg, men hon blev snart frisk igen.

Det var en konkret upplevelse av människor som styrs av helt andra värden än man gör själv. Det ledde till att jag upptäckte hur starkt påverkad jag var av västvärldens koloniala värderingar.

Poängen här är väl att du kommer till insikt om att man inte kan storma fram utan måste anpassa sig så att man får gehör för sina åsikter.

Jo, det blev en pedagogisk effekt. Jag menar alltså, eftersom jag är uppvuxen i Sverige med vår värdegrund, som det heter, så har jag fått en annan syn på effekterna på det svarta slaveriet i Amerika, på motsättningarna som apartheid i Sydafrika har lett till, även motsättningarna i Indien. Men jag har haft en föreställning om att här i Västeuropa och Amerika har vi alltid tänkt rätt. Men ofta hjälper inte det. Vi måste ändra på oss om vi ska lyckas samarbeta med människor från andra delar av världen.

I den verkliga pedagogiken ligger en viktig värdering av människan. Det som är det djupaste är att man så långt man orkar ska möta varje människa som fullvärdiga människor.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Om valet mellan förljugenhet och smärta

Jag berättade som hastigast att jag tillsammans med två andra gamla folkhögskolevänner nu kommer att redigera en fjärde volym i serien **Folkhögskoleminnen**, och vännen, också gammal folkhögskoleman, svarade litet syrligt att han förväntade sig en bok som förmodligen skulle komma att likna Trumpanhängarnas jubel:

"Allt är bra. Allt har alltid varit bra. Allt kommer alltid att vara utomordentligt bra eftersom folkhögskolan har varit och är och kommer att vara bättre än alla andra skolformer sedan istiden." Jag frågade litet häpet varför han verkade så sarkastiskt aggressiv och han sa att han efter fyrtio år i skolformen, en skolform, som också han ansåg vara alldeles förträfflig, var urless på himlastormande jubileumstal och hyllande och framför allt: allt skyfflande under mattan. Skolformen hade ju i själva verket sedan starten i mitten av 1800-talet ständigt haft stora problem att brottas med, det har funnits mycket illvilja från institutioner och enskilda och mängder av meningslöst inre käbbel och eländiga konflikter och skolformen kan dessutom uppvisa en hel del rent ut bedrövliga verksamheter. *"Varför pratar man inte om sådant, eller kommer vi äntligen att få en serie Minnen som verkligen är minnen och inte bara varianter på 'När jag var liten var det alltid sommar och sommaren var alltid solig och varm.'"*

Ja vad säger man?. Jag sa att vi nog skulle kunna hitta gamla medarbetare i skolformen med något slags inre hederlighet och att dumheter, som dem vi sett på Wik nyligen eller som vi såg styrelsen för Kjesäter ägna sig åt för redan många år sedan, säkert kommer att belysas – det skulle naturligtvis bero på vilka skribenterna blir.

Men han satte ändå fingret på en viktig punkt.

Är det så att vi, när vi minns, i första hand minns positiva saker? Jag är faktiskt inte riktigt säker på den saken. Jag kan personligen minnas ett antal

allt annat än positiva händelser från mitt över 40 år långa folkhögskoleliv – men jag vet också att jag i olika sammanhang aldrig drar fram sådant. Det känns roligare och kanske viktigare att beskriva det som de facto är gott med denna bisarra skolform. Men fråga mig! Jag kunde få håret att resa sig på den som frågar, som skrev jag en ny Stephen King-rysare.

Jag minns en essä av Lars Forssell där han beskrev det Stockholm där han växte upp – och hur less han var på att få höra stockholmare säga att det gamla fina Stockholm var borta, nu var det bara avgaser och höghus och gatuvåld och ingen gemenskap... Forssells beskrivning av den faktiska fattigdomen på Kungsholmen under 30-talet skrevs med irritation och tillbakahållen ilska över förljugenheten. Och det är just förljugenheten som är faran, och den hoppas jag vi skall kunna hålla borta från fjärde delen av *Folkhögskoleminnen*.

Förljugenheten har redan fått ett litterärt minnesmärke i vår litteratur.

Jag vet att jag, relativt färsk i skolformen, läste Bengt Skördemans Samkväm när den kom ut 1970, med blossande kinder. Fast jag var ny (jag började i folkhögskolan 1966) hade jag redan varit med om ett sådant förljugenhetens mästerverk i form av ett jubileum med uppklädda honoratiories, gamla styrelseledamöter och kommunföreträdare med respektive i långklänning, fantastiska tal, pampig middag och – i stort sett **inga** elever. De bojkottade nämligen spektaklet, inte för att 1968 satt sådana idéer i huvudet på dem, utan för att en folkdräktsklädd husmor förhindrade kvinnliga kursdeltagare som ogifta redan fått barn att få vara med och visa upp sitt moraliska elände. Och det intressantaste av allt – ingen av alla de uppklädda sa ett ord om detta. Och så kom Bengts bok. Vi läste den, inte bara allt mer generade, utan med väldig förtjusning – och jag kan för min egen personliga del säga

att den för all framtid förhindrade mig från att förfalla. Jag tycker inte boken är något litterärt mästerverk, men den är ett utomordentligt exempel på litteratur som påverkar. Om någon händelsevis inte läst den – så gör det. Den borde finnas i skolbiblioteket, om inte annat så som vältummat exemplar i magasinet, nu när *Angelique* och Marklund tar så mycket plats också i folkhögskolebibliotekens öppna hyllor. (Och tro inte att jag hittar på!)

Jag läste för något år sedan en mycket läsvärd ungersk tänkare, Béla Hamvas, en man som sannerligen råkade ut för sin tids absoluta och militanta förljugenhet. I stort sett i hela sitt liv förhindrades han av de ungerska myndigheterna att publicera sig utan fick dra sig fram som arbetare i trädgårdar och planteringar. Han skrev hela tiden, dog 1968, mer eller mindre okänd men efter 1989 har mycket av det han skrivit äntligen publicerats och det är i många avseenden skakande läsning; inte minst för att det är litterärt bra, men också för den moraliska resning som genomsyrar texterna. I en av texterna talar han om Historia, om Minne och Historia. Han hänvisar vid något tillfälle till Nietzsche, men skriver sedan (och jag har bara boken på tyska) *"Geschichte ist die Erinnerung an Schmerzen. Als dem Menschen das Leben zu schmerzen begann, begann er sich zu erinnern."* Med tanke på vad jag ovan skrivit kunde ju det vara en tankeställare. Och då påstår man kanske inte, när man ser tillbaka på sitt liv, att himlen alltid var blå och att det alltid var sommar när man var ung. Jag ser fram emot de bidrag vi kommer att få läsa inför den fjärde minnesdelen. Och att Bengt Skördemans bok inte skall ha skrivits förgäves.